

ה. דעת תורה

א) הנה יש לבאר ג' דברים בענין "דעת תורה". א', ענין המעלה דאיכא בהוראת הסנהדרין בב"ד הגדול; ב', באיזה נושאים שייכת בהם "דעת תורה" ובאיזה נושאים אינה שייכת בהם "דעת תורה"; ג', בזמננו היאך ראוי לאדם להחליט ולבחור אצל מי מונח אותו "דעת תורה" אשר עליו ליזיל בתרה.

כתיב " כי יפלא ממך דבר למשפט וגו', וקמת ועלית אל המקום וגו', ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט וגו', על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל", ופירש"י מספרי "אפי' אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין וכו' " עכ"ל, [דברים י"ז, ח-י"א]. ותחילה צ"ב מהו עיקר המעלה אשר מחמתו אדם זוכה להיות אחד מהשופטים בסנהדרין הגדולה, ואע"ג דאיכא כמה תנאים לזה מ"מ יש לבאר מהו נקודה המרכזית אשר על ידה ראוי האדם להמנות כעמוד ההוראה בישראל.

ונראה דהעיקר הוא דרגת יגיעתו בתורה, אשר היא היא לעולם עיקר הקובע בהשגת המעלה בידיעת התורה, וכמאמרם ז"ל " לא יגעתי ומצאתי אל תאמן " [מגילה י']. ויגיעה זו נמדד בכמות ובאיכות, ור"ל מלבד ריבוי הזמן והעדר היסח הדעת מלימודו, הוא תלוי בדרגת הריכוז וטורח השכלי, עם מורא שמים וביקוש האמת בכל התוקף.

וז"ל רבנו יהודה הלוי :

" אנו אין לנו כי אם לסמוך על קבלתם (של

הסנהדרין), הואיל והובררו לנו חכמתם

וחסידותם והשתדלותם הרבה בברור האמת וכו'

" עכ"ל.

{ ס' הכוזרי ג', ע"ג }

ואף מה שהשיגו בידיעת התורה מצד סייעתא דשמיא ורוח הקודש אשר שרתה עליהם, הרי לא זכו לאותו סיוע אלא רק משום יגיעתם, וכפי דרגת היגיעה כן דרגת רוח הקודש בקרבם. וכן מבואר בדקדוק לשון חז"ל " יגעתי ומצאתי ", שפרי היגיעה היא היא המציאה, ור"ל סיוע העליונה, ולא ההשגה עצמית.

ב) **והשתא** נבאר זה דעלינו לסמוך על הוראת הסנהדרין אפי' אמרו על ימין שהוא שמאל ושמאל שהוא ימין. ואיכא בזה שני דרכים בראשונים, או דלאו שייך מושג של טעות אצל ב"ד הגדול מאחר דהכרעת ההלכה כמי לא ניתן למשה בסיני אלא נמסר מתחילה לחכמים שבכל דור דור להכריע ע"פ רוב הסנהדרין. ואע"ג דחזינן דאיכא דעת העליון לצד אחד, שהרי יצתה בת קול דהלכה כר"א, מ"מ אנו נצטוונו מתחילה להכריע כפי דעת האדם (שהוא דעת רוב הסנהדרין) אף במקום שאינו מתאמת לדעת עליון, וזה מה שהשיבו לר"א "לא בשמים היא" ולפיכך אין משגיחין בבת קול. ודרך השני דאף ע"ג דשפיר נמסר למרע"ה בסיני הכרעת ההלכה כמי, מ"מ גזיה"כ הוא ליזיל בתר הוראת ב"ד הגדול אף במקום שטעו ולא כווננו אל ההלכה האמיתית, דאל"כ ירבו מחלוקות בישראל (ולפי"ז לא בשמים היא היינו דמחוייבין אנו לילך אחר רוב סנהדרין אפי' במקום שטעו).

דרך הראשון מקורו בגמ' ירושלמי וז"ל:

"א"ר ינאי אילו ניתנה התורה חתוכה (פסק הלכה - פני משה) לא היתה לרגל עמידה, מה טעם וידבר ה' אל משה אמר לפניו רבשי"ע הודיעני היאך היא ההלכה א"ל אחרי רבים להטות, רבו המזכין זכו רבו המחייבין חייבו כדי שהתורה נדרשת מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור, מיניין ודג"לו וכ"ה אומי אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים ואומר מישרים אהבוך " ע"כ.

{ סנהדרין פ"ד הל' ב, ויעויין עוד בריטבי"א עירובין י"ג ע"ב ובחקרי לב סי' פ"ז ד"ה ומדברי דף תל"ה דפוס המאור }

וז"ל הרמב"ן :

"אבל תאמר כך צוה אותי האדון המצוה על המצות שאעשה בכל מצותיו ככל אשר יורוני

העומדים לפניו במקום אשו יבחר, ועל משמעות
דעתם נתן לי התורה אפילו יטעו וכו' ", עכ"ל.
(דברים י"ז י"א, ועי' עוד בדרשות הר"ן דרוש ו')

דרך השני מקורו בסי' החינוך וז"ל :

" לא תסור וכו' כלומר שאפילו יהיו הם טועים
בדבר אחד מן הדברים אין ראוי לנו שלחלוק
עליהם אבל נעשה כטעותם וטוב לסבול טעות
אחד ויהיו הכל מסורין תחת דעתם הטוב תמיד
ולא שיעשה כל אחד ואחד כפי דעתו שבזה יהיה
חורבן הדת וכו' ", עכ"ל.

{ מצוה תצ"ו }

"ואין לנו לזוז מדעתם ויהי מה וכו' , ואפילו אם
לא יכוונו לפעמים החכמים אל האמת חלילה
עליהן יהיה החטאת ולא עלינו" עכ"ל.

{ מצוה ע"ח }

ג) **וא"ת** לפי"ז היאך שייך שיתחייבו קרבן כשעשו מעשה ע"פ הוראה שהורו ב"ד הגדול בטעות,
והא א"א להם לטעות, שאף אם טעו ההלכה כמו שהורו. וי"ל, דהתם לגבי חיוב קרבן איירי
דוקא אם הם בעצמם חזרו מצד שקול דעתם, וסוף דינא מה שמונח בדעתם הוא הקובעת את
ההלכה (וכ"כ בחקרי לב סי' פ"ד).

ד) **והשתא** נבאר באיזה נושאים שייכת "דעת תורה". איתא באבות פ"ו משנה א' :

" ר"מ אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה

לדברים הרבה וכו' ונהנין ממנו עצה ותושיה וכו'

שנאמר לי עצה ותושיה וגו' ", עכ"ל.

ופירש"י " לי עצה " ר"ל התורה אומרת שלי כל עצה ותושיה, שבתוך דברי תמצא כל עצה ותושיה. והרי כל השואל עצה ימצא תשובתו באי משני סוגי החכמות, או בחכמת התורה או בשאר החכמות, ופשוט שהתשובה האמיתית מצויה אצל האדם השולט בתכלית באותו חכמה אשר מונחת בה התשובה לשאלתו. ומאחר דשורש כל החכמות כולם מונחים בתורה, וכמאמרם "הפך בה והפך בה דכולה בה" (אבות ה' כ"ב) ופירש רבינו יונה " שכל חכמת העולם כלולה בה ", אי"כ היה מן הראוי לשאול ממאן דשליט בחכמת התורה כל שאילת עצה ואפי' מה שתשובתה מונח בשאר החכמות; מ"מ חילוק גדול איכא בין עצה שנובעת מחכמת התורה גופא לבין עצה שנובעת משאר החכמות, שאילו עצה הנובעת מחכמת התורה גופא נמצאת אך ורק אצל מאן דשליט בחכמת התורה, משא"כ עצה הנובעת משאר החכמות נמצאת אף אצל חכמי האומות, וכמאמרם "חכמה בגוים תאמין". והרבה פעמים יודה מאן דשליט בחכמת התורה דלא הצליח להשיג מלימודה בקיאות בענין מסויים משאר החכמות, ואע"ג ד"כולה בה" מ"מ אין שאר החכמות העיקר בלימוד התורה אלא הטפל, ולכן שכיח שפיר אפילו אצל גדול בתורה שלא ישלוט בשאר החכמות דרך יגיעתו בתורה, שהשקיע כל עמלו בגופי ההלכות ועיקר חכמת התורה בלבד.

והשתא לפי האמור יש למתוח קו ברור לחלק בין הנדונים אשר שייכת בהן "דעת תורה" ולבין הנידונים אשר אינה שייכת בהם "דעת תורה", שהרי כל שאילות עצה הנם מאחד משני סוגים, שאלות התלויות בשיקול ערכים מוסריים, ושאלות התלויות בנדונים פרקטיים וטכניים. ומאחר וכל ענייני ערכים שייכים לחכמת התורה דוקא, לעומת כל עניינים טכניים שייכים לשאר החכמות, ממילא הדבר פשוט דשאלות בענייני ערכים תשובתם מונחות אצל מאן דשליט בחכמת התורה דוקא, לעומת שאלות בעניינים טכניים אשר תשובתם מונחות אצל מאן דשליט באותו חכמה משאר החכמות, דעל פי הרוב אינם גדולי התורה.

ונצייר שני דוגמאות להבהרת הענין: בנדון האם להחזיר לידי הערבים את השטחים שנכבשו במלחמת ששת הימים, איכא בזה שני שאלות חלוקות, אי שאלה טכנית, ור"ל עד כמה החזרת השטחים יגרום או ימנע סכנות נפשות; ושאלה השנייה שאלה בשיקול ערכים, ור"ל מה עדיף, המנע מדרגא מסויימת של סכנת נפשות או קיום מצות יישוב ארץ ישראל. ולענין שאלה הראשונה תשובתה מונחת אצל אלופי הצבא ולא אצל גדולי התורה, אולם שאלה השנייה תשובתה מונחת אך ורק אצל גדולי התורה. ובאמת כשהגיע שאלה זו אצל מרן הרב שך זצ"ל הגיב דעליהם לפנות

לאלופי הצבא ולא אליו, והטעם משום דאין לדון כלל מצד שיקול הערכים עד שיברר שאלה הטכנית מהו דרגת הסכנה לכאן ולכאן, ואין זה שייך ל"דעת תורה".

דוגמא השנייה, אדם מתלבט בקניית מכונת כביסה איזה לקנות, אחד זול ואחד יקר ממנו. ואף בזה איכא שני שאלות חלוקות, א', איזה מהן יועיל יותר לנקיון הבגדים; וב', את"ל היקר מחבירו יועיל יותר לנקיון, האם שוה אותו תוספת נקיון, מצד מניעת חשש חילול השם (או משום ענין שלום בית), יותר מצרכי שמים אחרים שיוכל לקנות באותן הדמים. ופשוט הוא, דשאלה הראשונה אינו ענין ל"דעת תורה" אלא לאינסתלטר, משא"כ שאלה השנייה דשפיר טעונה עצת תלמיד חכם.

וכן בכל נושא שבעולם איכא שני נדונים אלה, א' טכנית וא' בשיקול ערכים, ולכן בכל נושא שבעולם אית ביה נדון אחד שאינו ראוי ונדון אחר שראוי שפיר לעצת "דעת תורה".

(ה) **ואם** תאמר, הרי אפילו בשאלה טכנית שאינה תלויה בחכמת התורה, מכל מקום בגדולי התורה שורה עליהם סייעתא דשמיא מייוחדת, ומצד זה האם לא ימנע הקב"ה טעות מפיהם, ובפוט האם לא ימנע שלא יבוא אחרים לידי תקלה על ידם. ולכאורה זה אינו, שהרי דבר זה מופרך מפרשת לא תסור שביארנו לעיל, שהרי אף בב"ד הגדול שייך שיטעו בהוראתם כמש"כ בדברי הראשונים לעיל, והמצוה לסמוך על הוראתם במקום טעות אינו אלא משום שחכמת התורה ניתנה על דעתם, משא"כ העובדות אשר תלויות בדברים טכניים אינן משתנות מחמת טעותם.

(ו) **ולענין** שאלות בשיקולי הערכים אשר תשובתם מונחות בחכמת התורה, יש להסתפק האם שייך טעות במה שיאמרו גדולי התורה בענין משקל הערכים המונחים בתורה. ולכאורה כי היכי דעל דעתם נתנה התורה לענין הוראת ההלכות כן לענין משקל הערכים חכמת התורה נתנה על דעתם, דסוף סוף לא בשמים היא, ועדיין צ"ע.

(ז) **אולם** איכא כמה עניינים טכניים אשר שפיר שייכים ל"דעת תורה", והיינו עניינים מסויימים הכתובים בתורה לשם עצה טובה קמ"ל, וכמש"כ הרמב"ן { בראשית ל"ג ט"ו } שראו רבותינו בהנהגת יעקב עם עשו עצה, שהיתה קבלה בידם שזו פרשת גלות, והביא שם מדרש שלמדו מיעקב לא לקבל

חברת אנשי רומי שאין מקרבין אלא להנאת עצמן ומפקירין ממונו של אדם. וכן מאמר הז"ל " לעולם ישליש אדם מעותיו שליש בקרקע שליש בפרגמטיא שליש בכספים וכו' " (ב"מ מ"ב ע"א), ועיין עוד בזה בקובץ מאמרים עקבתא דמשיחא אות כ"ז.

(ח) והשתא נבאר מי הם השליטים בחכמת התורה בימינו, והיאך יוכל אדם לבחור בין גדול בתורה במחנה א' לגדול בתורה במחנה אחרת, ובפרט אצל גר צדק או בעל תשובה אשר לא נולד בתוך מחנה מסויימת.

ולכאורה בחירת האדם הנכונה שייכת לשילוב השגחה פרטית והכרעת שכלו. ולמשל, אם נניח שלענין המחלוקת בין דרך הליטאי לבין דרך החסידי ראוי לומר עליו אלו ואלו דברי אלקים חיים, א"כ כי היכי דעיקר ההשגחה פרטית שורה בלידת האדם לענין איזה כוחות יולד בהן, אם בעל כשרון או לקוי בשכלו, כפי התיקון שנדרש ממנו לפעול במשך חייו אם הרבה אם מעט, כמו"כ ובאותו מדה שורה על האדם ההשגחה אם ישתייך לדרך הליטאי או החסידי לענין אם עיקר התיקון הדרוש ממנו הוא בתורה או בעבודה.

אולם, תינח אם נולד במחנה מסויימת איכא לתלות לידתו שם בהשגחה פרטית, מ"מ בבעל תשובה מאי איכא למימר. ואם תאמר, דעל כרחך יצטרך להכריע ע"י שכלו איזה דרך עדיף, הלא אין בכח שכלו להכריע בין גדולי התורה הליטאים לבין גדולי התורה החסידים ומה יועיל חוות דעתו בין הענקים. אולם מצינו לזה תשובה בכלל גדול שיסד לנו החזו"א זצ"ל בענין מחלוקת ראשונים בהלכה שאין בה הכרעה וז"ל :

" אם כי אין אנו נגשים להכריע בין הראשונים

בהכרעה שכלית מוחלטת, מ"מ מתלווה תמיד

בהכרעה עיון שכלי וכו'. כפי שהורונו רבותינו אין

לנו לעזוב את שימוש השכלי, ועלינו ליסד את

משקל הגדול על היקש השכלי שהוא המלאך בין

היוצר והיוצר " עכ"ל.

הרי ייסד לנו החזו"א שאפילו במקום דאין בכח שכלו של אדם להכריע בין דעות הגדולים ממנו, מ"מ עליו ליסד את משקל הגדול על היקש השכלי שהוא החיבור בינו לבין בוראו. ולכן נראה בענייננו שאם ילך האדם בדרך ששכלו נוטה יגיע לאותו דרך אשר יוכל לפעול התיקון הדרוש ממנו מאת הבורא ית' (ולפי"ז אפילו אחד שנולד במחנה מסויימת אין לו להמנע מללכת אחר שכלו אם דעתו מכריע שדרך הראוי לו הוא במחנה האחרת אשר נאמר אף עליו אלו דברי אלקים חיים).